

Toen God je naam uitsprak

Preek over Johannes 1:1 en Johannes 1:14

Te lezen: Johannes 1:1-18
27 oktober 1976

U zit bijna alleen in de laatste trein naar huis. Bijna alleen, want tegenover u in de coupé zit nog een nachtelijke reiziger. In een volle trein zou u rustig een krant hebben gelezen of peinzend voor u uit hebben gestaard. Maar als een lege omgeving je het gevoel geeft dat je samen met die ander de laatste twee vertegenwoordigers van het menselijk geslacht vormt, wordt zwijgen spannend en pijnlijk.

Dus begint u een gesprek. U babbelt over het weer, over vakantie, over Feijenoord. U praat om te praten. Het gesprek is een spelletje pingpong met woorden. Zo'n algemeen, vrijblijvend praatje kun je met ieder ander mens houden. Je blijft zelf helemaal buiten schot. In zo'n spelletje met woorden geef je niets van jezelf prijs. Maar woorden functioneren in het contact tussen mensen niet alleen als onschuldig speelgoed.

Jantje komt te laat op school en vertelt met een rood hoofd over een wekker waarvan de veer 's nachts was gesprongen en over een rood stoplicht dat niet meer groen wou worden. Meester kijkt eens naar Jantjes vuile handen en kaal getrapte schoenen. 'Dat was een mooi verhaal Jantje, maar waarom was je nu te laat?' We kunnen nauwelijks praten of we hebben door dat je met woorden niet alleen zaken aan het licht kunt brengen maar dat je met woorden ook zaken kunt bedekken.

U kent ze wel:

De handige jongen, die alles wat krom is, recht kan praten.

De vent die zich altijd uit de moeilijkheden kletst.

De gladde prater, die je steeds tussen de vingers door glipt.

Iemands woorden kunnen het handvat zijn waardoor je greep op hem krijgt. Maar woorden kunnen ook een glibberige smeerolie zijn die iemand ongrijpbaar maakt.

Woorden kunnen schijnwerpers zijn die een helder licht werpen op bedoelingen, gedachten en gebeurtenissen. Woorden kunnen ook rookgordijnen zijn waarachter verborgen wordt wat niet aan het licht mag komen. Dat laatste betekent niet dat er dan zonder meer gelogen wordt. In de Pravda, het officiële dagblad van de Russische communistische partij, stond een kort verslag van een internationale paardenrace. 'Het Russische paard Iwan eindigde als tweede' zo stond er te lezen, 'terwijl de Amerikaanse vertegenwoordiging voorlaatste werd. Alleen insiders wisten dat er maar twee paarden hadden deelgenomen. Het is maar hoe je het zegt.

Woorden als pingpongballetjes die je elkaar toespeelt. Een gesprek als een vrijblijvend spelletje waarin je niets van jezelf prijsgeeft. Woorden als zandkorrels die je de ander in de ogen strooit omdat je wilt dat die ander niet ziet wat er werkelijk aan de hand is.

Een enkele keer heb je een gesprek waarin woorden geen pingpongballetjes zijn of rookgordijnen maar elektriciteitsdraden waardoor je rechtstreeks op elkaar bent aangesloten, de spanning van elkaars hart kunt meten. De woorden gaan dan niet buiten je om. Zij zijn dan ook niet de façade waarachter je jezelf bewust verbergt.

Woorden zijn dan de uitdrukking van wie je bent, wat je denkt en voelt. In zo'n gesprek geef je je zelf in woorden aan de ander prijs. Zo'n gesprek heeft iets heiligs. Je geeft toegang tot het binnenste heiligdom van jezelf. Ieder kent zulke situaties:

Wanneer je een ander je liefde verklaart.

Wanneer je je hart bij iemand uitstort.

Wanneer je iemand in vertrouwen neemt.

Dat zijn de zeldzame gelegenheden waarbij je je als mens letterlijk uitspreekt. Dat wil zeggen dat wat in je in je leeft er in woorden uitkomt. Je uitspreken is jezelf in woorden op tafel leggen zonder iets achter te houden. Een mens die zich zo uitspreekt, spreekt waarachtig. Er is geen verschil tussen wie hij is en wat hij zegt. Hij is zijn woord. Wie weet wat zulk spreken is weet iets van Gods spreken.

In den beginne was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Het Woord was God. Als God spreekt, spreekt Hij zó: Hij is zijn woord. Er is geen verschil tussen wat God zegt en wie Hij is. God is een waarachtig spreker. Hij spreekt zichzelf uit. God draagt met eerbied gesproken zijn hart op de tong. Wie naar zijn woorden luistert, hoort zijn hartenklop. Als God spreekt geeft Hij zichzelf in woorden prijs, zonder iets achter te houden.

Alle dingen zijn door het Woord geworden.

God schiep deze wereld en ons mensen door te spreken. Toen God de sterren aan de hemel en uw buurvrouw in de kerk schiep, sprak Hij zichzelf uit, zie God wat Hij op zijn hart had. Wij hebben het gelezen op de eerste bladzijde van de Bijbel:

God sprak: Er zij licht. Hoe kon het ook anders. Want God is licht en in hem is in het geheel geen duisternis. Hij is een waarachtig spreker. Hij is zijn woord. Als God zou hebben gezegd: Er zij duisternis zou Hij gelogen hebben. God kon niets in het aanzijn roepen wat Hij niet zelf is. Vandaar ook elk couplet van het lied dat de schepping bezingt, eindigt met het refrein: 'En God zag dat het goed was'. De schepping was goed omdat God er zich in uitgesproken had. Omdat de schepping Gods bedoelingen en gedachten uitdrukte.

Als ik naar mijzelf kijk en om mij heen naar anderen, durf ik het nauwelijks te zeggen. Maar op gezag van de Bijbel moet het er toch uit: Zó is het ook met ons mensen begonnen. De humeurige baas op kantoor. De roddelaarster die uw buurvrouw is. De lastige leraar op school. De man die tien jaar kreeg wegens roofmoord, uzelf. God heeft alles door een enkel woord tot het aanzijn geroepen. En God loog toen niet. Hij sprak zich uit. Hij zei wat Hij op zijn hart had toen Hij uw naam, toen Hij mijn naam noemde. Toen Hij u, toen Hij mij schiep. En voor eenieder van ons gingen daarmee die woorden van Genesis 1 op: En God zag dat het goed was. Hij zette zijn handtekening eronder.

Dit is een streep door elk fatalistische wereldbeschouwing. Het ontnemt ons het recht het leven te zien in het licht van een noodlotsgedachte. Het leven is een pijpkaneel, ieder zingt ervan en krijgt zijn deel.

Het leven is als een groot pakket met sinterklaas. Je bent jaren bezig met uitpakken en tenslotte blijkt het een fopspeen te bevatten.

De mensheid wil nu eenmaal bedrogen worden. Het leven is een gemaskerd bal. Het bestaat bij de gratie van elkaar voor de gek houden. En we hebben geleerd ons erbij te vermaken. De een zijn dood is de ander zijn brood.

Legio zijn de wrange grappen en gezegdes die getuigen van een eindeloze mismoedigheid over mens en wereld.

De geloofsbelijdenis van de noodlotsgedachte begint als volgt: In den beginne was de leugen. Alle dingen zijn door het bedrog geworden. De schepping van de wereld was een wrede grap van God. Toen God onze namen uitsprak, ons in het aanzijn riep, hield Hij de zaak voor de gek. En wij zijn het beteuterde kind van de rekening. Leugen en bedrog zijn vaste onderdelen van het leven. Want het scheppingswoord is een leugen. En wie in het leven vooruit wil moet van de leugen en bedrog gebruik maken. Het leven eindigt in de ontgoocheling. Ouder en wijzer wordend verlies je je idealen en berust je in het lot. Je raakt je verwachting ervan kwijt en je voelt je tenslotte beetgenomen. Als iemand die met sinterklaas doorkrijgt dat hij gefopt wordt. Want het scheppingswoord was een zure grap van God. Laten we de eer aan onszelf houden en er wat om lachen. We wassen onze handen in onschuld. We zijn niet verantwoordelijk voor de rommel in ons leven en in deze wereld. Want we leven onder het onontkoombare noodlot. Alle fatalisme, alle noodlotsgeloof berust tenslotte op deze uitspraak: In den beginne was de leugen. Alle dingen zijn door het bedrog geworden. Toen God sprak: Er zij hield Hij de zaak voor de gek. God was niet waarachtig. Hij was zijn woord niet.

Lijnrecht tegen deze mismoedige beschouwingen over het leven klinkt in Johannes 1: In den beginne was het Woord en het Woord was God. God bedroeg de zaak niet. Hij hield ons niet voor de gek. God was zijn woord. In het scheppingswoord sprak God zich uit. Zei God wat Hij op zijn hart had. Gaf Hij zich bloot. In de sterren aan de hemel, in de bossen van de Veluwe, in de samenleving van de mensen, in uw persoonlijk leven, heeft God zijn gedachten, bedoelingen en gevoelens willen uitdrukken. Naar zijn wezen kon het de heerlijkheid en schoonheid van God weerspiegelen. Wij zijn geschapen als beeld dragers van God.

Het is niet zonder reden, dat Johannes 1 vaak in de kersttijd gelezen wordt. Want in vers 14 lezen we: Het Woord is vlees geworden. En dat is kerstfeest. Toen God in den beginne sprak: Er zij droeg Hij zijn hart op de tong. Wie naar het scheppingswoord luistert, hoort Gods hartenklop. In de kribbe te Bethlehem klopt Gods hart in de baby Jezus. Het woord is vlees geworden.

Toen God uw en mijn naam uitsprak, u en mij met een enkel woord uit het niets in het aanzijn riep, sprak Hij zich letterlijk uit, waarmee Hij u en mij schiep. Met kerst vindt u Gods gedachten en bedoelingen uitgedrukt in een mens als u en ik. Het Woord is vlees geworden. Het Woord is vlees geworden en het heeft onder ons gewoond. Letterlijk uit het Grieks vertaald staat er: Het Woord is vlees geworden en heeft zijn tent bij ons opgeslagen. De wereld is een grote camping. Op kerstmorgen worden we wakker, kijken naar buiten en constateren dat we op de plaats naast ons gezelschap hebben gekregen. God is zelf in het tentje gekropen dat Hij ons in de schepping heeft toegewezen. Het Woord is vlees geworden. God is mens geworden. Hierom gaat het in Johannes 1: Als u in de kribbe kijkt, kijkt u God in de ogen. Al die moeilijke dingen die Johannes heeft gezegd over het woord dat in den beginne was, over het woord dat God was, over het woord waardoor alles geworden is, heeft Johannes gezegd om dit ene duidelijk te maken. In de zoon van Jozef en Maria komt u God zelf tegen. Wie Jezus aan het werk ziet, ziet met eigen ogen wat God bedoelde toen Hij zijn scheppingswoord sprak. Wat God in den beginne in zijn scheppingswoord heeft gelegd, heeft Hij nu gelegd in Jezus. Het Woord is vlees geworden. In Jezus komt u God tegen.

Wanneer Jezus een blinde bedelaar het licht in de ogen teruggeeft, is er niet een of andere wonderdokter aan het werk. Maar dan herhaalt God door de handen van Jezus wat Hij in den beginne uitsprak in het scheppingswoord. 'Er zij licht'. Het woord is vleesgeworden. Het werk van Jezus is een dubbele streep onder het scheppingswoord. Zó heb Ik de wereld en de mensen bedoeld. Levend in licht, levend uit licht.

Wanneer Jezus tegen een mens met een verknoeid leven zet: Uw zonden zijn u vergeven, is er niet iemand aan het woord die aan godsdienstwaanzin lijdt, maar dan herhaalt God in Jezus, wat Hij bedoelde toen Hij in de schepping de naam van die mens noemde. Toen Hij de naam van die mens noemde, sprak God zich letterlijk uit, zei God wat Hij op zijn hart had, schiep Hij die mens naar zijn eigen beeld. Zo heeft God de mens in zijn scheppingswoord bedoeld als uitdrukking van zijn wezen. Vandaar dat het vleesgeworden woord, Jezus, zonden vergeeft. Want onze zonden verminken het beeld van God in ons, onze zonden maken ons onherkenbaar als uitdrukking van Gods wezen. Jezus vergeeft zonden. Het vleesgeworden woord is een dubbele streep onder het scheppingswoord: Zo heeft God de mens bedoeld, als beeld van God. Let op het werk van Jezus, want daarin werkte God zelf.

God is een waarachtig spreker. Hij zegt wat er in hem leeft. Hij is zijn woord. God was zijn woord in de schepping. In zijn scheppingswoord sprak God zich uit, gaf Hij zich in woorden bloot. God was zijn woord ook in de vleeswording van het woord. God is een waarachtig spreker. Hij is zijn woord. Vandaar dat wij van de zoon van Jozef en Maria zeggen: Die Jezus is waarachtig God.

Het Woord is vleesgeworden. Jezus is waarachtig God en waarachtig mens. Een logisch denkend mens zal opmerken: nu praat je wartaal. Die ene persoon Jezus tegelijk helemaal God en helemaal mens? Dat is onzin. Zoiets kan niet. U hebt gelijk: Logisch bekeken hebt u gelijk. Maar u moet die belijdenis van de kerk ook niet logisch bekijken. Een algebrasom kun je logisch bekijken, maar over de geheimenissen van God kun je niet in logisch kloppende, sluitende betogen spreken. Als je gaat praten over het geheim van God in het menselijk vlees, kun je dat alleen maar stotterend en hikkend doen. U hebt gelijk. Ik zeg logisch gesproken onzin. Maar hoe kun je de zin van Gods wijsheid en genade beschrijven met de pen van ons menselijk denken en spreken.

Je moet wat gaan zeggen over het geheim van die Jezus, die in zijn leven en in zijn werk helemaal Gods wezen toonde. Want je wilt het anderen doorvertellen. Maar als je gaat spreken over het geheim van die Jezus, voel je je als een loodgieter die met hamer en knijptang een horloge moet repareren. Het gereedschap deugt eigenlijk niet voor dit werk. Zo deugen onze menselijke woorden eigenlijk niet om het geheim van Jezus te beschrijven. Helemaal God en tegelijk helemaal mens. Dit is dan toch nog de beste formulering. Het is logisch gesproken onzin. Maar we kunnen ons er mee redden. We komen er mee uit, als we niet over woorden vallen. Maar achter deze woorden het geloof horen. Het Woord is vleesgeworden. Jezus is waarachtig God en tegelijk waarachtig mens. Dit loflied op het leven en werk van Jezus ga je niet begrijpen door het logisch uit te pluizen. Dit geloofslid ga je pas begrijpen als het zelf mee zingt.

Het Woord is vleesgeworden en heeft onder ons zijn tent opgeslagen. God heeft op de camping van het leven een plekje voor ons uitgezocht, in eenzelfde tentje als waarin wij bivakkeren. God is waarachtig mens geworden. God koos zich het tentje waarop wij zo vaak mopperen. De vleeswording was geen daad van Gods vrijwillige keuze. Veel mensen zijn diep mismoedig over hun eigen leven. U kent hun opmerkingen ook wel: Heb ik er soms om gevraagd om geboren te worden? Je wordt als mens het leven binnengeschopt. Kan u het helpen dat het zo'n rommel in deze wereld is? Als hulpeloze baby ben ik er eens ingegooid. Heb ik soms zelf dit bestaan gekozen, dat ik er blij mee zou moeten zijn? Waarom zou ik dankbaar moeten zijn voor mijn ouders? Voor mijn lichaam? Voor mijn verstand? Voor de dingen die ik kan en de dingen die ik niet kan? Ik heb er toch niet om gevraagd om zo te zijn als ik ben? Ik heb mijzelf en mijn ouders toch niet gekozen? Wie kan mij eigenlijk verplichten in dit aardse tranendal verantwoordelijkheid te dragen voor de gang van zaken? Ik ben er toch ongevraagd ingeschopt! Velen zeggen: Als ze het mij eerst gevraagd hadden, was ik nooit geboren. Dit leven is de moeite van het geboren worden niet waard. God koos zich geheel vrijwillig naast ons op de camping eenzelfde tentje als wij bezitten. In Jezus koos God ervoor in deze wereld geboren te worden. God ziet nog wat in het leven! Het leven is Hem de geboorte op kerstfeest waard.

Je ontmoet mensen die het eigenlijk betreuren dat ze er zijn. Jezus heeft er nooit spijt van gehad geboren te zijn. Jezus heeft het leven gekend in de diepte van zijn mislukking, zonde, verbrokenheid. Maar tot op het kruis, tot in zijn dood, heeft Jezus zich nooit beklagd te leven. Het Woord is vleesgeworden. God werd waarachtig mens. Kerstfeest ontnemt ons het recht mismoedig te zijn over mens en wereld. Ontneemt ons het woord als wij ons om het bestaan beklagen. Veroordeelt ons als we geen verantwoordelijkheid willen dragen.

Tweemaal haalt Johannes 1 een streep door alle mismoedigheid over het leven. De eerste keer als er staat: In den beginne was het Woord en het was God en alle dingen zijn door het Woord geworden. Het scheppingswoord was geen leugen of grap, maar het woord waarin God zich waarachtig uitsprak, zei wat Hij op zijn hart had. De schepping door het woord van God betekent het einde van alle fatalisme, van elk noodlotsgeloof. Een tweede keer wordt een streep door alle mismoedigheid over het leven gehaald als er staat: Het Woord is vleesgeworden. God werd waarachtig mens. God koos zich in Jezus deze wereld, ons bestaan. Want God ziet er nog wat in. Hij laat niet varen het werk dat zijn hand begon. Tweemaal zei God 'Ja' tegen het leven. Wat zegt u?

Amen.